

Racjoniści

Autor tekstu: **Mariusz Agnosiewicz**

1. Charakterystyka światopoglądu
2. Sfery aktywności
3. Organizacje zagraniczne
4. Organizacje polskie

I. Niewierzący jako grupa światopoglądowa

Pojęcie **niewierzący** jest najczęściej spotykane, lecz i zarazem najmniej precyzyjne. Możemy się nim posługiwać tylko wtedy, gdy uświadamiamy sobie, że idzie tutaj tylko i wyłącznie o niewiarę w boga i inne siły transcendentne. Niewierzący w znaczeniu totalnym to nihilista a nie o takie przekonania tutaj chodzi. Nadal jednak pozostanie to ułomnym określeniem, gdyż nie oddaje tutaj pozytywnych aspektów światopoglądowych, a te niewątpliwie są nierozłączne z grupą światopoglądową o której mowa. Tzw. niewierzący nie wierzą w bogów, lecz wierzą w inne rzeczy, w szczególności w pewne wartości. Wiara ta kreuje ich aktywność.

Innym spotykanym określeniem jest pojęcie **ruchu laickiego**. Sam często go używam, lecz także należy zdawać sobie sprawę, że jest to skrót myślowy. Precyzyjnie rzecz biorąc ruch laicki może być rozumiany li tylko jako zrzeszenie osób działających na rzecz państwa świeckiego. A są organizacje działające na rzecz państwa świeckiego, które zrzeszają nie tylko tzw. niewierzących. Co więcej, są nawet organizacje czysto chrześcijańskie działające na rzecz państwa świeckiego.

Ważne, aby zdać sobie sprawę z tego, że nie jest to po prostu zbiór ludzi, którzy nie utożsamiają się z żadną religią, z żadnym kościołem lub sektą. Nie jest to więc tożsame z pojęciem tzw. bezwyznaniowców. Wśród faktycznych bezwyznaniowców, czyli ludzi w żaden sposób nie wierzących i nie praktykujących (choćby i formalnie należeli do jakiegoś kościoła), według mojej oceny, mniejszą część stanowią wolnomyśliciele.

Grupa o której tutaj mowa cechuje się przede wszystkim pozytywnym światopoglądem, który może być rozumiany jako antagonistyczny wobec światopoglądów religijnych, ale i równie dobrze jako światopogląd abstrahujący od religijnego wyjaśniania rzeczywistości. Konstytutywne znamiona tego światopoglądu to:

- **Naturalizm** - światem rządzą siły natury, nawet jeśli jeszcze ich wszystkich nie odkryliśmy, a nie magiczne i kapryśne siły zaświatów
- **Neoscjentyzm** — konsekwencją naturalizmu jest przekonanie, że rzeczywistość możemy poznać i zrozumieć, a tym, co pokazało swą moc eksplanacyjną dla sił natury jest metodologicznie poprawna nauka. Jest to więc wiara racjonalna, gdyż poparta empirycznymi dowodami.
- **Wiara w człowieka** — człowiek jest najważniejszy; człowiek ma w sobie potencjał, który należy wydobywać a nie tłamsić w imię takiej czy innej idei antyhumanistycznej. Ażeby to było możliwe człowiekowi dać należy wolność. Trzeba przyznać, że jest w tym nieco szowinizmu gatunkowego, no ale myślę, że humanizm jest uzasadnialny.
- **Racjonalizm** - jako esencja humanizmu, najnowszym etapem ewolucji jest rozum ludzki i zdolność krytycznego myślenia, dzięki któremu jesteśmy w stanie rozwiązywać nasze problemy, ulepszać świat i demaskować szkodliwe iluzje.

Z tych czterech rzeczy wynika cała reszta elementów charakteryzowanego światopoglądu.

Jeśli idzie o historyczne określenia tego ruchu światopoglądowego, to spotykamy się z nazwami: ruch wolnomyślicieli, racjonalistów, humanistów, ateistów.

Pojawiła się też próba swoistego lansu ateistycznego na wzór tego, co kiedyś zrobili homoseksualiści, którym udało się z określeniem *gay* znaczącym 'wesoły, żywy, beztroski, kolorowy, barwny'. Niektórzy ateści próbują powtórzyć to mówiąc o **ruchu *brights***, co można przetłumaczyć jako 'oświecony, jasny, bystry'. Polskim *bright* deklaruje się otwarcie Jacek Racjonalista.pl

Kowalczyk, naczelny tygodnika Przekrój, który nawet swego czasu stworzył stronę internetową „Oświeceni”, która jednak już znikła z sieci. Idea tego jest słuszna, gdyż była reakcją na źle się kojarzące słowo „bezbożnik” (*godless*). Nie każdy ateista chce się definiować przez negację czy jakieś odniesienia do boga. W Polsce tym bardziej jest to zasadne, bo po okresie PRL magia słów wciąż się za nami ciągnie i słowo wolnomyśliciel wciąż nie kojarzy się zbyt pozytywnie. Bardzo często prezentacja swojego światopoglądu musi rozpoczynać się od „tłumaczenia się z komunizmu”. Tyle że *brights* też nie kojarzą się zbyt dobrze. Ruch oświeconych kojarzy mi się bardziej z buddyzmem, zaś ruch jaśniaków i bystrzaków z ruchem zarozumiałców i lanserów. Ten irytujący brak dobrze się kojarzącego tłumaczenia pokazuje dobrze hasło na temat „[brights movement](#)” z polskiej Wikipedii napisane w angielskim oryginale. Tylko popularyzowanie pojęcia „brights” nie ma sensu, gdyż nie spełnia ono swego socjotechnicznego zadania, nie wywołuje atrakcyjnych skojarzeń.

Określenie humanista, wciąż jednak chyba najbardziej popularne — najwięcej organizacji tego rodzaju odwołuje się do określenia „humanizm”, byłoby najlepsze gdyby nie rodziło tylu nieporozumień, gdyby nie było tak niejasne. Do humanizmu odwołują się także niektóre grupy religijne, poza tym jest często mylony z humanistyką.

Podobnie obciążone jest pojęcie „wolnomyśliciela”. U nas się to dość mocno kojarzy z ateizmem urzędowym niż z antydogmatycznym myśleniem.

Racjonalizm też jest określeniem dobrym, lecz wciąż jeszcze bardziej się kojarzy z chłodnym kalkulowaniem oraz racjonalizatorstwem niż z ideą Nowego Oświecenia.

Jak widać ruch o którym mowa nie jest w stanie znaleźć zadowalającej wszystkich nazwy, pojęciowego sztanbaru. Jeśli wskaźnikiem mielibyśmy uczynić nazwy organizacji należących do tego ruchu to za granicą najwięcej ich skupia się pod sztandarem humanizmu, w Polsce — pod sztandarem racjonalizmu.

Najlepsze więc wydają mi się nazwy ruchu humanistycznego, racjonalistycznego lub wolnomyślicielskiego.

Jeśli zaś będziemy to oceniać przez pryzmat rozwoju społecznego danego ruchu i idei, to w Polsce jest ona wciąż w stanie dość niezaawansowanym. Dlatego też często ograniczam się do mówienia o sobie: ateista. Aktywność społeczna racjonalisty w Polsce najczęściej skazana jest na konfrontację z zupełnie podstawowymi wyzwaniem, jak choćby brak państwa świeckiego. Mówię o sobie ateista uznając tymczasowość takiej etykiety.

II. Sfery aktywności racjonalistów

Na czym polega członkostwo we wspólnocie wyznaniowej, to wiemy: to praktyki kultowe, sakramenty, próba aplikowania zasad i wartości w życiu społecznym. W zrzeszeniach racjonalistów nie ma praktyk kultowych. Są dość mocno rozwinięte ceremonie przejścia, zwłaszcza śluby, pogrzeby, narodziny dziecka, konfirmacje. Główna aktywność jest jednak skierowana na propagowanie wartości i ideałów humanistycznych, działalność demistyfikującą oraz walkę o równouprawnienie ze wspólnotami wyznaniowymi.

To na co ukierunkowują się poszczególne organizacje racjonalistyczne zależy w dużej mierze od warunków w jakich działają, okoliczności powstania itd. Z pewnością można podzielić te organizacje ze względu na specyfikę.

I tak niektóre organizacje skupiają się głównie na **organizowaniu ceremonii humanistycznych** czyli ceremonii przejścia wyrażających humanistyczny światopogląd i system wartości. Najważniejsze (ale nie jedyne) ceremonie humanistyczne to ślub, pogrzeb, ceremonie narodzinowe, konfirmacje. Ceremonie te najbardziej rozprzestrzenione są w Norwegii, Wielkiej Brytanii, USA, Australii, Belgii, Holandii. W niektórych krajach są uznawane przez prawo cywilne. Warto podkreślić, że o ile ceremonie religijne wykazują tendencję spadkową, co jest najbardziej fundamentalnym wotum nieufności społecznej do tradycyjnych kościołów, o tyle ceremonie humanistyczne cieszą się tendencją wzrostową. Ich liczba nie tylko wzrasta w krajach, gdzie funkcjonują od dość długiego czasu (a początki tego rodzaju ceremonii to lata 50. XX w.), ale i pojawiają się w nowych krajach, gdzie rozwija się ruch humanistyczny. Jak zapewne wiecie, w ostatnim czasie ceremonie te zostały również wprowadzone w Polsce. Na razie tylko śluby, lecz myślę, że przyjdzie czas i na inne. Wyprzedziliśmy w tym np. Duńczyków, którzy dopiero teraz zabierają się za wprowadzanie ceremonii humanistycznych

Drugą bardzo specyficzną sferą aktywności jest **publiczne demistyfikowanie szarlatanów, para i pseudonauki**. W tym najlepsze są organizacje amerykańskie oraz

indyjskie. Indyjscy racjoniści prowadzą intensywną akcję uświadamiania ludzi ze wsi, gdzie przesady są szczególnie zakorzenione. Jeśli tylko gdzieś pojawi się głośnie doniesienie o tzw. nadnaturalnym fenomenie lub nadludzkiej umiejętnościach, racjoniści wysyłają tam zespoły, które badają i wyjaśniają sprawę. Urządzają pokazy sztuczek fakirów, uzdrowicieli, [tantryków](#), jasnowidzów, które następnie tłumaczą. [Ponad dwadzieścia organizacji racjonalistycznych](#) z całego świata ustanowiło duże nagrody za udowodnienie istnienia jakichkolwiek zjawisk paranormalnych. Największą z tych nagród jest oczywiście nagroda ufundowana przez [Fundację Jamesa Randiego](#) w wysokości 1 mln dolarów (być może już niedługo Fundacja zbada [jasnowidza z Człuchowa](#)). W komitetach tych nagród zasiadają specjaliści od sztuczek, iluzjoniści, naukowcy. Żadna z tysięcy osób przypisujących sobie tego rodzaju właściwości nie zdobyła jeszcze żadnej tego rodzaju nagrody. Czasami działania te mają charakter happeningowy, jak np. [zbiorowe samobójstwo belgijskich sceptyków](#), którzy publicznie wypili śmiertelne dawki mikstur homeopatycznych. Śmiertelne oczywiście według osób propagujących homeopatię.

Kolejną sferą aktywności jest **walka o państwo świeckie**, laickie, neutralne światopoglądowo. Organizacje te walczą więc z pozostałościami państw wyznaniowych i strzegą separacji państwa i kościoła tam gdzie została ona wprowadzona. Organizacje amerykańskie pilnują w szczególności, by związki religijne nie wkraczały do szkół publicznych. Tam szczególnie silna jest walka z kracjonizmem, który na wszelkie możliwe sposoby stara się wejść do programów nauczania. Federacje organizacji laickich Europy angażowały się swego czasu w [batalię o preambułę UE](#) opartą na wartościach oświeceniowych czy o zniesienie wszelkich preferencji publicznych dla związków wyznaniowych. Ostatnim sukcesem działań na rzecz świeckiego państwa jest [zniesienie formalnego państwa wyznaniowego w Norwegii](#). W ramach tego typu działań organizacje laickie przekonują o konieczności zniesienia umów konkordatowych z Kościołem katolickim, o zniesienie preferencji podatkowych dla organizacji religijnych, o usunięcie symboli religijnych z miejsc publicznych, w szczególności takich jak sądy czy szkoły. Jednak nie ma tutaj jednej ogólnie obowiązującej doktryny państwa świeckiego. Państwo świeckie według modelu francuskiego to całkowita separacja. Ale w niektórych państwach organizacje humanistyczne nie tyle koncentrują się na zniesieniu preferencji publicznych dla organizacji religijnych, co na zapewnieniu sobie analogicznych preferencji. O ile więc niektórzy humaniści nawołują do usunięcia religii ze szkół czy likwidacji czasu antenowego dla związków wyznaniowych w telewizji publicznej, o tyle inni woleliby raczej, aby było po prostu umożliwione nauczanie światopoglądu humanistycznego w szkołach czy jego propagowanie w telewizji publicznej.

Kolejna niezwykle istotna sfera aktywności to **działalność edukacyjno-tożsamościowa**. Działania mające na celu propagowanie w społeczeństwach światopoglądu racjonalistycznego oraz — a może nawet przede wszystkim - jego umacnianie wśród członków i sympatyków. W ramach tego organizuje się **konferencje, publiczne debaty, wydaje książki i broszury, prowadzi setki stron internetowych**.

Edukacja prowadzona jest na każdym szczeblu — od okresu przedszkolnego do studiów. Jeśli idzie o nauczanie początkowe to w szczególności w USA powstają [tzw. szkoły niedzielne dla dzieci ateistów](#). Ideą tego jest nie tylko przekazanie podstaw humanistycznego systemu wartości, ale i przekazanie wiedzy pozwalającej się bronić przed religijną presją otoczenia. Jest to więc jakby edukacyjna samoobrona ateistów przed religijną presją na ich bezbronnie intelektualnie dzieci. Takie szkoły prowadzi m.in. Humanist Community Center w Palo Alto, w Kaliforni — od 2004 r. Podobne zajęcia są w Phoenix, Albuquerque, Portland, a w kolejnych miastach są już przygotowywane.

Inną formą edukacji młodzieży są obozy letnie, takie jak [Camp Quest](#) organizowane przez Radę Świeckiego Humanizmu (Council for Secular Humanism) od 1996.

Jeśli idzie o dzieci w wieku szkolnym podstawowym i średnim, to w niektórych krajach organizowane są specjalne zajęcia poświęcone światopoglądowi humanistycznemu, np. w Belgii czy w Norwegii.

Istnieje wreszcie humanistyczna wyższa uczelnia — [Uniwersytet Humanistyczny](#) w holenderskim **Utrechcie**. Uniwersytet ten nie jest wielki, pobiera w nim naukę ok. 350 studentów. Został powołany w roku 1989 i wywodzi się ze Związku Humanistycznego. Zajęcia odbywają się po holendersku, częściowo w języku angielskim. Koncentruje się na filozofii, etyce, socjologii, kulturoznawstwie, religioznawstwie i teorii nauki.

Jeśli idzie o batalię o **równouprawnienie ze wspólnotami religijnymi**, to oczywiście

jest to różne w różnych krajach i organizacjach. Takiej kwestii w zasadzie nie ma we Francji, bo tam wspólnoty wyznaniowe nie mają szczególnych praw. W większości jednak innych krajów pozycja stowarzyszeń wolnomyślicielskich jest upośledzona względem związków wyznaniowych. Po wprowadzeniu równouprawnienia wyznań w okresie Oświecenia to jest kolejny etap batalii na rzecz równouprawnienia światopoglądów. Nie ma dziś podstaw do tego, aby wspólnoty wyznaniowe religijne traktować lepiej niż inne wspólnoty światopoglądowe.

Z tym jednak wiążą się często nieporozumienia. Np. uważa się, że ateści w ten sposób dążą do tego, aby stać się religią. I faktycznie czasami tak się dzieje, ale nie w wyrazie przekonania, iż humanizm jest religią tylko jako wybieg wobec prawa, które jest ślepe na niereligijne związki światopoglądowe. Tak się stało np. w Indiach, gdzie [Science and Rationalists' Association of India](#) doprowadziło do prawnego uznania humanizmu za religię a tym samym za zrównanie w prawach związków religijnych i humanistycznych. Poniekąd paradoksem jest, że udało im się tego dokonać, podczas gdy nie udało się to bardzo mocnej organizacji religijnej z Indii — [Misji Ramakryszna](#). I tak członkowie ruchu Ramakryszna nie mogą w urzędowych rubrykach „religia” wpisywać swego wyznania, zaś humaniści mogą...

W zakresie uznawania humanizmu za formę religii jest wśród humanistów wyraźny podział. O ile jedni, zwłaszcza dla uzyskania lepszych praw, byliby skłonni uznać się za religię, o tyle inni — zdecydowanie nie.

W zakresie równouprawnienia ze związkami wyznaniowymi chodzi nade wszystko o takie kwestie jak edukacja światopoglądowa w szkołach publicznych, czas antenowy w publicznych mediach, partycypowanie w dotacjach publicznych na zasadach podobnych do związków wyznaniowych. No i wreszcie kwestia ochrony uczuć religijnych. Wolnomyśliciele chcą, aby zniesiono tutaj szczególną ochronę dla religii albo rozciągnięcie jej także na przekonania filozoficzne. Taka formuła obowiązuje w niektórych państwach zachodnich, np. w Niemczech.

Czy ruch wolnomyślicielski jest polityczny?

Poniekąd jest, ponieważ jest zaangażowany na rzecz umacniania i rozwijania demokracji. Czasami wolnomyśliciele chcą mówić także — jako wolnomyśliciele — o bezpieczeństwie socjalnym jako czynniku gwarantującym harmonijny rozwój istoty ludzkiej a tym samym będącym jakby warunkiem humanizmu. To lokowałoby humanizm raczej po lewej stronie sceny politycznej i faktycznie często on ku lewej stronie sceny ciąży.

Co więcej istnieje coś takiego jak „[Międzynarodówka humanistyczna](#)”, czyli organizacja skupiająca lewicowe partie określające się mianem humanistycznych i odwołujących się do [tzw. nowego humanizmu](#), czyli humanizmu wzbogaconego o postulaty społeczno-polityczne, na czele z pacyfizmem i antydyskryminacjonizmem. Międzynarodówka ta została powołana w 1989 r. we Florencji przez czterdzieści Partii Humanistycznych z całego świata. Partie humanistyczne istnieją w większości krajów europejskich. Poza typowymi postulatami humanistycznymi głoszą m.in. budowę konkurencyjnego systemu gospodarczego dla neoliberalizmu.

Zaangażowanie polityczne wolnomyślicieli jest jednak sprawą dość kontrowersyjną, gdyż grozi ono sprowadzeniem społecznych postulatów wolnomyślicieli do postulatu politycznego, do związania ich z konkretną opcją lub orientacją polityczną, a nie jako standard nowoczesnej demokracji.

III. Organizacje racjonalistyczne

Istnieje przynajmniej kilkaset organizacji wolnomyślicielskich na całym świecie, zrzeszających kilka milionów ludzi. Z tego wynika wniosek, że jedynie niewielka część wolnomyślicieli jest związana ze zreszzeniami światopoglądowymi. Nie jest to konkluzja zaskakująca, gdyż ruch wolnomyślicielski jest trudniej organizowalny niż ruch religijny. Wolnomyśliciele mniej chętnie podporządkowują się grupie, znacznie więcej tam indywidualistów. Niemniej kilka milionów osób to też całkiem spora wspólnota o zasięgu ogólnoswiatowym.

Nie będę oczywiście wymieniał tych organizacji, bo nie ma to większego sensu. Wspomnę jedynie o federacjach zrzeszających organizacje wolnomyślicielskie oraz o największych i najciekawszych organizacjach zrzeszających indywidualnych wolnomyślicieli.

Nie ma tutaj nic podobnego do Kościoła katolickiego ani niczego takiego jak wśród organizacji wolnomularskich, gdzie istnieje kilka najważniejszych kształtujących standardy

pozostałych organizacji wolnomularskich. Ruch wolnomyślicielski nie jest scentralizowany a jego federacje przypominają bardziej protestantyzm z jego organizacyjnym rozdrobnieniem.

Za najstarszą organizację humanistyczną uznaje się brytyjskie **South Place Ethical Society**, założone w 1793 r. Pierwszą federacją była **Światowa Unia Wolnomyślicieli** założona w 1880 w Brukseli. Jednym z jej ostatnich przewodniczących był **Bertrand Russell**. Światowa Unia Wolnomyślicieli za swój symbol przyjęła kwiat bratka, który do dziś wiele organizacji zachowuje w swoich logach (zob. np. [tutaj](#)). Fioletowy bratek to mącieli myśli: fiolet to symbol buntu, niepokory, zaś bratek (z franc. *pensée*) znaczy myśl. Zatem fioletowy bratek to idealny [symbol wolnomyślicielstwa](#).

Najwięcej organizacji zrzesza obecnie **IHEU** czyli **Międzynarodowa Unia Etyczno-Humanistyczna**. Została założona w Amsterdamie w roku 1952. IHEU uważa się za reprezentację ponad 3 mln wolnomyślicieli zrzeszonych w ponad 100 organizacjach działających w ponad 40 krajach. Duża ich część działa w krajach Trzeciego Świata. Kongresowi założycielskiemu IHEU przewodniczył Julian Huxley, pierwszy dyrektor UNESCO. IHEU organizuje Światowe Kongresy Humanistyczne oraz wydaje biuletyn International Humanist News. Organizacja zajmuje się walką o prawa człowieka i prawa humanistów w szczególności. Poza celami reprezentacyjnymi chce wspierać rozwój zorganizowanego ruchu humanistycznego w każdym zakątku ziemi, aby tworzyć silną i efektywną globalną organizację humanistyczną.

Ostatnim dokumentem ideowym jaki przyjęło IHEU była [Deklaracja Amsterdamska z 2002 r.](#) Dziś IHEU ma główną siedzibę w Londynie, status organizacji konsultanckiej w ONZ, UNICEF i Radzie Europy. W latach 1975-1996 na czele organizacji stało trzech współprzewodniczących, w tym m.in. Paul Kurtz. Od 1996 na czele IHEU stoi prezes. Ostatni trzej prezesi to Levi Fragell, Roy Brown oraz Sonja Eggerickx.

IHEU przyznaje Międzynarodową Nagrodę Humanistyczną. Jej laureatami byli m.in. radziecki laureat pokojowej Nagrody Nobla Andriej Sacharow (1988), czechosłowacki polityk Alexander Dubček (1990), indyjski ekonomista Amartya Sen (2002),

IHEU wspiera takie święta humanistyczne jak [Dzień Darwina](#) (12 lutego), [HumanLight](#) (23 grudnia), Międzynarodowy Dzień Praw Człowieka (10 grudnia). Symbolem organizacji jest [„happy human”](#).

[Pełni członkowie IHEU:](#)

1. IHEYO
2. Amerykańskie Stowarzyszenie Humanistyczne
3. Amerykańska Unia Etyczna
4. Stowarzyszenie Racjonalistyczne Indii
5. Indyjski Instytut Renesansowy
6. Indyjskie Stowarzyszenie Racjonalistyczne
7. Indyjskie Radykalne Stowarzyszenie Humanistyczne
8. Indyjska Unia Humanistyczna
9. Stowarzyszenie Racjonalistyczne (UK)
10. Brytyjskie Stowarzyszenie Humanistyczne
11. Norweskie Stowarzyszenie Humanistyczne
12. Związek Humanistyczny Holandii
13. Niemieckie Stowarzyszenie Humanistyczne
14. Liga Nauczania (Fr)
15. Francuscy Wolnomyśliciele
16. Unia Stowarzyszeń Liberalnych (Belgia)
17. Centrum Akcji Laickiej (Belgia)
18. Rada Australijskich Towarzystw Humanistycznych

To ciekawe, że najwięcej jest organizacji indyjskich (5). USA — 2; Wielka Brytania — 2; Francja — 2; Belgia — 2, po jednej z Norwegii (największa organizacja), Holandii, Niemiec i Australii.

Swoistą odnogą IHEU jest [IHEYO](#), czyli federacja młodzieżówek humanistycznych, organizacji humanistycznych młodych lub działających na rzecz młodych.

Kolejną ważną federacją jest [Europejska Federacja Humanistyczna](#) zrzeszająca ok. 40 organizacji członkowskich (choć w Wikipedii wymienionych jest niemalże 100), częściowo krzyżujących się z IHEU. Została powołana w 1991 r. Jej cele, to oczywiście promowanie humanizmu, integrowanie organizacji humanistycznych z Europy, reprezentowanie organizacji członkowskich przed instytucjami europejskimi (m.in. Rada Europy, Komisja Europejska,

Parlament Europejski, Grupy Europejskiej do spraw Etyki w Nauce i Nowych Technologiach, UNESCO). EFH współpracuje z takimi organizacjami jak Europejska Sieć na rzecz Pokoju i Praw Człowieka, Międzynarodowa Federacja Świadomego Macierzyństwa, Katolicy na rzecz Wolnego Wyboru, Międzynarodowe Stowarzyszenie Lesbijek i Gejów. Siedziba organizacji znajduje się w Brukseli. Aktualnym prezesem EFH jest David Pollock.

Ważną międzynarodową organizacją jest [Rationalist International](#). Została założona w 1995 r. na I Międzynarodowej Konferencji Racjonalistycznej w New Dehli na której byli delegaci z 28 państw. Pierwszym jej prezesem został wybitny indyjski działacz racjonalistyczny, [Sanal Edamaruku](#). Wśród członków honorowych tej organizacji są m.in. Richard Dawkins, Joseph Edamaruku, Christopher Hitchens, Paul Kurtz, Taslima Nasreen, James Randi.

Istotną rolę w globalnym ruchu humanistycznym odgrywa także [Center for Inquiry Transnational](#) — federacja organizacji racjonalistycznych, powstała w 1991 w USA, skupia: Komitet ds. Naukowego Badania Twierdzeń Paranormalnych (CSICOP, 1976), Radę Świeckiego Humanizmu (CSH, 1980) oraz Komisję Naukowej Medycyny oraz Zdrowia Umysłowego (CSMMH, 2003). Założycielem i aktualnym prezesem organizacji jest **Paul Kurtz**.

Interesująca sytuacja jest we Francji, gdzie [najważniejszą organizacją laicką](#) jest nie organizacja stricte wolnomyślicielska, lecz wolnomularska — [Wielki Wschód Francji](#), zarazem jedna z najważniejszych organizacji wolnomularskich świata. WWF odegrał ważną rolę we wprowadzeniu obecnego modelu laickości we Francji. Jest głównym [strażnikiem ustawy z 1905 r.](#) Prowadzi także [Obserwatorium Laickości](#) w ramach którego monitoruje przestrzeganie zasady francuskiej [laïcité](#). W związku z ostatnimi [zamachami na laickość](#)

Francji ze strony ekipy prezydenta Sarkozy'ego, WWF wywalczył sobie na równi z organizacjami religijnymi [publiczny czas antenowy](#) na prezentowanie swoich programów. Oczywiście ściśle [współpracuje z francuskimi organizacjami wolnomyślicielskimi](#), które głównie wspiera, np. użyczając lokalu na debaty i konferencje laickie, [patronując obchodom uroczystości laickich](#), [organizując konferencje laickie](#). W czasie ostatnich obchodów 160-lecia ruchu wolnomyślicielskiego we Francji którym głównym organizatorem był Instytut Badań Wolnej Myśli Francji a współorganizatorem 10 innych organizacji spoza Francji, w tym PSR z Polski, wiceprezes PSR moderowała panel dyskusyjny w którym występował Wielki Mistrz WWF.

IV. Organizacje racjonalistyczne w Polsce

Na ziemiach polskich zorganizowany ruch wolnomyślicielski liczy sobie ponad 100 lat, w grudniu ubiegłego roku [świętowaliśmy stulecie ruchu](#), na cześć I Zjazdu Wolnomyślicielstwa Polskiego z 1907 r. Zjazd powołał wówczas Stowarzyszenie Wolnomyślicieli Polskich. Wkrótce zostało ono jednak rozwiązane przez władze, aby odrodzić się już po odzyskaniu niepodległości.

Organizacje:

Stowarzyszenie Wolnomyślicieli Polskich (1920-1928) na czele stał [Jan Baudouin de Courtenay](#). Od 1925 skręciło w lewo (marksizm) a w 1928 zostało rozwiązane przez władze.

Działało na rzecz:

- prawnego uznania bezwyznaniowości
- usunięcia religii ze szkół państwowych
- rozdziału kościoła i państwa

Wydawało pisma: „Myśl Wolna” pod red. Minkiewicza i Courtenaya, „Myśl”, „Wolnomyśliciel”, „Antyklerykał”

Ruch podzielił się na dwa obozy: boudoinowców oraz hempłowców

Polski Związek Myśli Wolnej (1927-1936) na czele z Zygmuntem Radlińskim

Powołane przez nurt boudoinowców.

Wydawało: „Życie Wolne”, „Wolnomyśliciel Polski”, „Racjonalista”, „Błyski Wolnomyślicielskie”.

W 1930 PZMW powołał **Koło Intelktualistów** na czele którego stanął **Tadeusz Kotarbiński**.

Ponieważ rozbitkowie z SWP zasilili PZWM więc po pewnym czasie i to stowarzyszenie skręciło ostro na lewo od 1934. I znów władza rozwiązała stowarzyszenie (1936). Taki był efekt zaangażowania politycznego wolnomyślicieli — dwukrotna destrukcja organizacji.

Zostało ono reaktywowane w 1946 pod nazwą **Stowarzyszenie Wolnomyślicieli w Polsce**, które wydawało „Głos Wolnych” oraz satyryczny „Zerwikaptur”. Tym razem stowarzyszenie zostało rozwiązane przez władze (1951), bo było za mało lewicowe.

Ruch wolnomyślicielski odrodził się dopiero w 1957 na fali odwilży postalinowskiej. Powstał wówczas Klub Inteligencji Ateistycznej pod przewodnictwem Andrzeja Nowickiego. W tym samym roku z Klubu wyrodziło się **Stowarzyszenie Ateistów i Wolnomyślicieli**.

W 1969 doszło do połączenia SAIW oraz Tow. Szkoły Świeckiej i powstało **Towarzystwo Krzewienia Kultury Świeckiej**. Na czele TKKŚ stali m.in. Witold Tyloch oraz Maria Szyszkowska. Od 2004 prezesem jest Jerzy Wiatr. TKKŚ wydawało czasopisma „Argumenty” oraz „Człowiek i Światopogląd”. W 1996 TKŚ przyjęło imię Kotarbińskiego. Wydaje pismo „Res Humana”.

Na początku lat 90. XX w. w coraz bardziej klerykalizującym się kraju powstało szereg organizacji wolnomyślicielskich i laickich, z których większość albo już nie istnieje, albo pograżyła się w marazmie, m.in. **Towarzystwo Humanistyczne, Polsko-Amerykański Klub Humanistyczny, Polskie Stowarzyszenie Wolnomyślicieli im. Kazimierza Łyszczynskiego, Społeczne Towarzystwo Edukacyjne im. Ludwika Krzywickiego, Stowarzyszenie na rzecz Humanizmu i Etyki Niezależnej** (zał. 1991, założyciele m.in.: Krzysztof Dołowy, Maria Janion, Janina Kotarbińska, Władysław Kunicki-Goldfinger, Włodzimierz Lengauer, Ewa Nowakowska, Barbara Stanosz, Hanna Świda-Ziemia, Jan Woleński, Andrzej K. Tarkowski, Andrzej Wyrobisz, Zdzisław Ziemia), **Stowarzyszenie na rzecz Praw i Wolności „Bez Dogmatu”** (pod przewodnictwem Barbary Labudy, w zarządzie m.in. Marek Balicki, Włodzimierz Cimoszewicz, Danuta Waniek, Olga Lipińska), [Racjonalista.pl](#)

Racjonalista łączy w sobie wolnomyślicielstwo oraz humanizm (aut. Piotr Radziwoń)

Stowarzyszenie „Niezależna Inicjatywa Europejska”. Powstała też organizacja laicka **Neutrum**. W większości organizacje te zasilane były przez nowych działaczy laickich, wywodzących się z opozycyjnej lewicy laickiej. Starsi działacze laicy na ogół pozostali w TKŚ.

W latach 2005/2006 ze wspólnoty wirtualnej portalu Racionalista powstała nowa organizacja racjonalistyczna — **Polskie Stowarzyszenie Racionalistów** — najliczniejsza i najprężniejsza obecnie organizacja tego rodzaju w Polsce, działająca najmocniej w cyberprzestrzeni, poza tym m.in. w Warszawie, Wrocławiu, Krakowie, Trójmieście, Szczecinie, Poznaniu, Łodzi, Bydgoszczy, Wałbrzychu. Do projektu przyłączyły się również osoby zaangażowane w serwis Ateista.pl Obecnie PSR rozwijane jest głównie ze wspólnot wirtualnych Racionalisty i Ateisty.

Dokumenty

Najważniejszym obecnie dokumentem światowego ruchu racjonalistycznego jest [Manifest humanistyczny z 2000 r.](#), którego głównym autorem jest Paul Kurtz. Dokument przyjmują organizacje racjonalistyczne z całego świata. Został podpisany przez najwybitniejszych racjonalistów i noblistów, m.in. Richard Dawkins, Edward O. Wilson, Sir Arthur C. Clarke, Steve Allen, Paul D. Boyer, Sir Harold W. Kroto, Ferid Murad, Baruj Benaceraff, Jean-Marie Lehn, Jose Saramago, Etienne Baulieu, Jens C. Skou, Mario Molina, Herbert A. Hauptman.

*

Wykład przedstawiony na Międzywydziałowych Studiach Humanistycznych UW (zajęcia z mniejszości wyznaniowych), 14.5.2008.

Mariusz Agnosiewicz

Założyciel, redaktor naczelny i publicysta Racionalisty, założyciel i prezes Polskiego Stowarzyszenia Racionalistów. Kontakt online ([GG](#), [Skype](#))

[Strona www autora](#)

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 24-05-2008 Ostatnia zmiana: 29-05-2008)

[Oryginał.](#) (<http://www.racionalista.pl/kk.php/s,5903>)

Contents Copyright © 2000-2008 by Mariusz Agnosiewicz

Programing Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę podkatalogów, skrypty

JavaScript oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl